

SVĚTOVÝ DEN BYDLENÍ 1998: BEZPEČNĚJŠÍ MĚSTA

Tradice každoročního vyhlašování Světového dne bydlení byla založena rezolucí Valného shromáždění OSN č. 40/202 A ze dne 17. prosince 1985 s tím, že tímto dnem bude vždy první pondělí v měsíci říjnu příslušného roku a že bude určeno motto, pod nímž se Světový den bydlení bude konat. Pro rok 1998 bylo vyhlášeno heslo "Bezpečnější města" a určeným dnem je 5. říjen 1998. Téma navazuje na heslo minulého roku "Města budoucnosti", ale i roku 1996, kdy motto znělo "Urbanizace, občanství a lidská solidarita".

Zdůvodnění letošního hesla rozvedl zástupce generálního tajemníka a výkonný ředitel Výboru OSN pro lidská práva (UNHCS = Habitat) Darshan Johal v prvním čísle letošní Habitat Debate celosvětovým růstem kriminality, jejíž těžiště je především ve městech. Na základě národních analýz se odhaduje, že v posledních dvaceti letech městská kriminalita roste ročně v průměru tempem 4 %. Roste nejen ve vysoce urbanizovaných zemích Evropy a Severní Ameriky, ale také v latinské Americe, méně v Asii a dosud i v méně urbanizované Africe.

Vyhlášení letošního motto bylo kromě jiného inspirováno i Istanbulskou Deklarací o lidských sídlech, přijatou v červnu 1996, kde se říká, že "Naše města musí být místy, kde se život má prožívat důstojně, bezpečně, šťastně a s nadějemi". Na jiném místě dokumentu "Habitat Agenda" se vyhláší výzva vládám zemí celého světa, aby přijaly opatření "ve prospěch prevence zločinu k zajištění bezpečného života ve městech" (§ 25). Zároveň se vlády vyzývají ke studiu a analýzám protispolečenského chování a k hledání cest, jak mu zabránit.

K problematice zvýšení bezpečnosti života obyvatel velkých i malých měst se vyjádřil v uvedeném čísle Habitat Debate také Franz Vanderschueren, technický poradce Urban Management Programme UNCHS (Habitat). Vyšel z analytických prací zpracovávaných Mezinárodním ústavem OSN pro výzkum kriminality a soudnictví (UNICRI - Crime and Justice Research Institute). V uplynulých zhruba dvaceti letech vzrostla nejen tzv. drobná kriminalita, ale i závažné trestné činy proti osobám a majetku jako vraždy, loupeže, krádeže ap., ale také drogová kriminalita a zvýšil se i počet dopravních trestných činů se závažnými zdravotními důsledky. Násilné trestné činy představují ve městech 25 až 30 % úhonné činnosti.

V západoevropských zemích připadlo v průběhu uplynulých pěti let na 100 000 obyvatel v průměru 60 obětí trestné činnosti. U loupeží to bylo 16 obětí, u krádeží 27 obětí, u násilí proti osobě 15 obětí, u trestných činů spojených s dopravou 34 obětí. Ve východoevropských zemích byl celkový ukazatel postižení 56 obětí s odlišnou strukturou: u loupeží 18 obětí, u krádeží 28 obětí, u trestných činů proti osobě 11 obětí, u dopravní kriminality 27 obětí. Vyšší kriminalitu vykazuje severní Amerika: celkem 65 obětí na 100 000 obyvatel v posledních pěti letech, v tom 20 u loupeží, 25 u krádeží, 20 u útoků proti osobě a 43 trestných činů v dopravě. Nejnižší celkový ukazatel vykazuje dosud Asie (44 obětí), nejvyšší pak Afrika (76 obětí).

Zřejmě závažnou trestnou činností představuje násilí na ženách a dětech, k níž dochází v rodinách a domácnostech. Tato kri-

minalita však uniká trestnímu postihu vzhledem k nízké oznamovací hladině. Násilí proti dětem se v některých zemích promítá do vzrůstu dětské kriminality, resp. do zvýšení počtu "děti ulice", kam se postižené děti uchylují před násilím páchaným na nich v jejich domovech.

Pro tzv. vyspělé země se stává v posledních letech významným fenoménem násilí páchané v souvislosti se sportovními akcemi. Mluví se o "stadionovém násilí" nepravých sportovních fanoušků. Jde totiž o chuligány, kteří se vybíjejí na stadionech, na jiných sportovištích, na příchodových a odchodových cestách, v dopravních prostředcích ("rowdies"). Tyto násilné akce jsou zvláště typické pro severoevropské země. Protože však tato trestná činnost není většinou trestána a je chápána jako úlet občanské morálky, pachatelé nemají ani trestněprávní zábrany, ani jiné společenské zábrany.

Města se trestnou činností stávají stále méně bezpečná pro běžného občana. Lidé se bojí cest v dopravních prostředcích, bojí se pouštět děti na hřiště, ba i do školy, lidé se bojí večerních ulic. Má to nakonec i ekonomické důsledky. Vážne pouliční ruch, cesty za nákupy, za rekreací. Cesty se omezují na cesty do zaměstnání a z práce.

Rozebory se snaží zjistit jednak oběti kriminality, jednak její vznikání. Z hlediska obětí se uvádí, že jde především o hendikepované lidi, o lidi různých menšin (sociálních, etnických, rasových aj.). Tito lidé se nemohou nebo neumějí bránit jako jedinci a proto se někdy sdrůžují v neformální

městské mafie, které reagují na násilí rovněž násilím a vzniká tak začarovaný kruh. Do okruhu těchto mafií se jako nejzranitelnější dostávají mladí lidé a vznikají tak mladé gangy.

Příčiny vzniku a šíření městské, ale dnes i jiné kriminality se hledají složitě. Jedním z impulzů pro studium městské kriminality bylo doporučení primátorů velkých měst v Montrealu (1989), potvrzené jejich dalším setkáním v Paříži (1991) a řada příspěvků na Istanbulsém summitu (1996). Násilí nevzniká spontánně. Je to produkt společnosti, charakterizované různými nerovnostmi, kde však chybí institucionální nebo společenská kontrola. Marginální postavení jedince nebo skupiny nevede samo o sobě k trestné činnosti. Má však pro její vznik důležitý význam. Montrealská konference (1989) označila marginalizaci jedinců nebo skupin za podněcující faktor v situaci stále rostoucí urbanizace společnosti, v níž s jejím růstem klesá hladina společenské kontroly jednání osob na okraji společnosti. Souvisí s tím vysoká nezaměstnanost městského proletariátu, vysoká míra negramotnosti nových přistěhovalců, nedostatek bydlení a další nepříznivé sociálně ekonomické podmínky, které postihují zejména mladé lidi.

Rozbory uvádějí, že na vzrůstu zejména městské kriminality se podílejí i další vlivy jako existence a propagace konzumní a soutěžící společnosti, postrádající pocity solidarity a úcastenství, pocit beznaděje při získávání práce z důvodu nekvalifikace nebo negramotnosti. Nekvalifikovaní nejen mladí

lidé, ale i starší osoby se zapojují z nedostatku pracovních příležitostí do šedé nebo přímo kriminální ekonomiky, která se rozšíří z důvodu nedostatečně vybavené policie nebo u soukromých podnikatelů z důvodu nemožnosti si zaplatit soukromou bezpečnostní službu atd. Také justiční systém zaostává kvantitativně i kvalitativně. Nestačí finanční prostředky na dodržování tempa vybavení policie ve srovnání s tempem urbanizace a růstem kriminality, ale i z hlediska soudnictví a ev. represe. Někde bere veřejnost nebo postihované skupiny občanů spravedlnost do svých rukou ("mob justice"), což je z hlediska státu nežádoucí, i když sám nemůže svým povinností dostát.

Obecně se uznává, že růstu kriminality nelze jen represivně bránit, ale že je nutno vybudovat systém prevence. O jejích formách a uplatňování existuje v podstatě shoda. Stát jako nejvyšší exekutivní orgán by měl všechny akce zajišťovat, avšak tíha leží především na nižších orgánech státní správy a samosprávy, především na obcích a tedy i městech.

Preventivní aktivity jsou formulovány do několika základních bodů:

- Musí existovat spolupráce a koordinace aktivit od nejvyšších autorit jako je stát k nižším autoritám jako jsou zastupitelstva obcí a měst.
- Do akcí se musí zapojovat místní organizace i jednotlivci, kteří se musí cítit jako spoluodpovědní za řízení komunit.
- V soustavě spolupracujících orgánů a orga-

nizací má hrát nejdůležitější úlohu policie, avšak ta musí konzultovat všechny partnerské orgány a zainteresované jedince.

- Je nutno přesně definovat trestnou činnost a určit priority preventivních aktivit.
- Preventivní aktivity v obci je třeba chápat jako běžnou součást života obce.
- Policejní a soudní praxi je třeba co nejvíce přiblížit prostým občanům a budovat v nich pocit spoluúčasti.

Politika "bezpečnějších měst" se týká všech zemí bez rozdílu. Pro potírání kriminality a její prevenci chybějí jednak legislativní pravidla odpovídající rostoucímu trendu zvyšování kriminality, ale také vybavenost orgánů, které jsou nejvíc tangovány (policie, soudnictví). Změnu by vyžadovaly i některé předpisy trestního práva materiálního i formálního (trestní řády ap.). Nadále zřejmě budou existovat rozpory o významu represe pro potírání zločinnosti, ale i tzv. drobné kriminality. Často se uvádí, že poškozený má méně práv a možností než obviněný. Teoretické otázky se tak stávají součástí aplikace práva a někdy i v nepřiměřeném měřítku. Teoretické problémy je nutno řešit sice v odborných orgánech, avšak s respektováním dopadů na další vývoj společnosti. I k tomu nabádá letošní motto "Bezpečnější města"

Alois Andrlé